

Українські землі на прикінці 50-х
на початку 80-х років XVII ст.

Сопілко Олександр

ЛОГІКА ВИКЛАДУ

- Доба “руїни” причини і наслідки .
хронологія
- Становлення гетьманів і козацької старшини після смерті Богдана Хмельницького .
- Правління гетьманів періоду “руїни”
- Гетьманство Івана Виговського.
  - 1.Гадяцький договір.
  2. Московсько-українська війна 1658—1659
  3. Конотопська битва

- Правління гетьмана Юрія Хмельницького
  1. Переяславські статті
  2. Слободищенський трактат
- Розкол Української держави на Правобережжя і Лівобережжя
- Правління Павла «Тетері» Мошковського на території Правобережжя
- Правління Івана Брюхоецького
Андрусівський договір
- Правління Петра Дорошенка на Правобережжі

- Правління Дем'яна Многогрішного
1. Глухівські статті
- Правління Івана Самойловича
1. Конотопські статті
- Союз гетьмана Петра Дорошенка з Османською імперією
1. Турецький протекторат .
2. Польсько – турецька війна .Бучацький мир.
3. Чигириинські походи .Бахчисарайський і “Вічний” мир .
- Адміністративно- політичний устрій Слобожанщини.

Доба “руїни” причини і наслідки . хронологія

Смерть Хмельницького стала поворотним моментом в історії Української національної революції. Перебуваючи при владі, гетьман бажав створення такої форми державності, яка б забезпечувала єдність еліти, консолідацію суспільства, стабільність держави. На думку Хмельницького, цим вимогам оптимально відповідала спадкова монархія. Проте трагічна загибель під час молдавського походу його сина Тимоша, талановитого воєначальника, здібного політика, перешкодила здійсненню планів гетьмана. Ситуацію не врятувало і рішення старшинської козацької ради (квітень 1657 р.) про встановлення спадковості гетьманства - передачі влади після смерті Б. Хмельницького його молодшому сину Юрію.

Руїна - період історії України кінця XVII ст., що характеризується розпадом української державності і загальним занепадом. Щодо хронології цього періоду, то деякі історики (наприклад, М. Костомаров) пов'язують її з правлінням трьох гетьманів - ставлеників Москви (І. Брюховецького,

Д. Многогрішного та І. Самойловича) й обмежують хронологічно 1663-1687 та територіально-Лівобережною Україною

Становлення гетьманів і козацької старшини після смерті Богдана Хмельницького

Смерть Б. Хмельницького ослабила підвалини української держави.

- Цим скористалася Росія, щоб посилити наступ на вольності українського народу.
- почастишали вторгнення в Україну польських військ, турків, кримських татар.
- Соціальні протиріччя та боротьба старшинських угруповань за владу загострились і переросли у справжню громадянську війну.

Усе це вело до великих людських жертв, руйнування міст і сіл, запустіння цілих районів. В Україні почалася доба «Руїни».

Правління гетьманів і старшини періоду “руїни”

Козацька старшина, дбаючи насамперед про станові інтереси, прагнула загарбати землю селян і рядових козаків, перетворити їх на своїх кріпаків. У боротьбі за владу і багатства представники різних старшинських угруповань не гребували будь-якими засобам і, що особливо небезпечно для долі України, намагалися опертися на збройні сили інших держав. У зв'язку з цим українські гетьмани-нерідко перетворювалися на справжніх маріонеток Росії, Польщі, Туреччини, Кримського ханства.

Гетьманство

Івана Виговського 1657 - 1659

Складна зовнішня (а також внутрішня) ситуація змушувала Виговського шукати різні комбінації та грати в складні дипломатичні ігри.

Виникла опозиція гетьманській владі. Так звані "нові козаки" (покозачені селяни) в роки війни підтримували владу, доки війна давала їм зиск, і завжди виступали проти, як тільки розпочинались невдачі. Після другої облоги Львова (1655 р.) Гетьманщина увійшла в мирний період. Тепер тисячі "покозачених" опинились без засобів до існування (на відміну від реєстрових козаків, вони не отримували платню від гетьмана). На жаль, І. Виговський припустився ряду прикрих помилок, які також призвели до утворення опозиції його владі:

1. Недооцінив незворотність і глибину соціально-економічних змін, які відбулися в ході національно-визвольної війни, і вважав можливим часткове відновлення старих шляхетських порядків.
2. Намагався опертися в своїй політиці на шляхту, недооцінюючи новоутворену провідну верству – козацьку старшину.
3. Нехтував традиційними "свободами і вольностями" городового і запорізького козацтва тощо.

Гадяцький договір

Гадяцький договір (Гадяцькі пакти) – українсько-польська мирна угода, підписана 16(06) вересня 1658 р., після довгих переговорів на козацькій раді неподалік м. Гадяч гетьманом Іваном Виговським (?-1664) з урядом польського короля Яна II Казимира (1609-1672). Пакти передбачали повернення Козацької держави до польського короля. В основу примирення України та Польщі було покладено реалізований на Люблінському сеймі 1569 р. принцип федеративного устрою Речі Посполитої.

Основні положення Гадяцького договору:

- Україна в складі Брацлавського, Київського, Чернігівського воєводств під назвою “Руське князівство” разом з Польським королівством і ВКЛ входила до “єдиної і неподільної Речі Посполитої” на рівних правах;
- влада гетьмана визнавалася довічною, а по його смерті стани українського суспільства обирали чотирьох претендентів, з-поміж яких король призначав нового гетьмана;
- Руське князівство не мало прав на самостійні зносини з іншими державами;
  - сенаторські посади мали обіймати особи православного віросповідання;
  - дозволялося відкрити окремий монетний двір для карбування грошей із зображенням спільного короля;
  - кількість збройних сил мала становити 60 тис. козаків і 10 тис. найманців;

Територіальні зміни в наслідок Гадяцького договору

В наслідок підписання Гадяцького договору .6 вересня 1658 року. на території України пройшли такі зміни .Гетьманщина перетворювалась у вільне князівство руське .тобто територія Київського, Брацлавського, та Чернігівського воєводств ставла єдиною автономною державою . У складі Рречі Посполитої .В пунктах також вказано про те що територія гетьманщини є повноправним членом в союзі трьох держав Польщі Великого Князівства Литовського і Великого Князівства Руського

Московсько-українська війна 1658—1659

Конотопська битва

Конотопська битва відбулась в червні 1659 року під Конотопом. Ранняю весною 1659 100-тисячна моск. армія під командуванням О. Трубецького вдерлася до Лівобережної України. Неподалік від Конотопа московське військо було на деякий час затримане козаками Ніжинського і Чернігівського полків. Однак під натиском переважаючих сил противника козаки відступили у місто. В березні 1659 московці почали, облогу Конотопа. Захисники міста під командуванням ніжинського полковника Гуляницького протягом двох місяців відбили всі штурми противника. Московити втратили бл. 10 тис. убитими, але здобути місто не змогли. Героїчна оборона міста скувала основні сили ворога і дала можливість І. Виговському зібрати війська і підготуватися до вирішального бою. 28-29. 6 1659 на р. Соснівці поблизу Конотопа відбулася вирішальна битва, в якій Москва потерпіла поразку.

Наслідки Конотопської битви

Московити втратили бл. 30 тис. убитими і 5 тис. полоненими (серед яких було кілька бояр, зокрема, Пожарський, Львов). Рештки ворожих військ відступили під Курськ. Проте І. Виговський не зміг скористатися перемогою. Проти його політики виступила старшинська опозиція, яку при таємній підтримці моск. уряду організував І. Безпалый. Підбурювані старшиною кілька козацьких полків на Сіверщині підняли заколот проти гетьманської влади. Скориставшись новим проти гетьманським виступом новосформовані моск. війська знову розпочали наступ на Лівобережжя. За цих умов у жовтні 1659 І. Виговський зрікся гетьманства.

Правління гетьмана Юрія Хмельницького 1659-1663

Юрій Хмельницький (бл. 1641—1685) — Гетьман України в 1659—1663 рр Правобережжя (1677-81, 1685), молодший син Б. Хмельницького. Перебував під впливом старшинських угруповань. Скинутий з гетьманства, постригся в ченці. У 1677 і 1685 рр. був проголошений гетьманом України як, підданий турецького султана, але незабаром страчений турками. На посаді гетьмана прагнув продовжити справу, започатковану батьком, шукаючи союзника, який гарантував би цілісність України. 27 жовтня 1659 він уклав Переяславський договір Росією, який обмежував суверенітет України. 17 жовтня 1660 підписав з Польщею Чуднівський договір. Не маючи здібностей і реальних можливостей реалізувати свою програму, в 1663 відмовився від гетьманства і постригся в ченці. Під час боротьби за булаву на Правобережжі Юрій Хмельницький підтримував гетьмана Дорошенка. У жовтні 1669 потрапив до рук татар і був відісланий до Стамбула. На початку 1677 призначається Портою володарем "Руського князівства" зі столицею у Немирові. Робив невдалі спроби об'єднати Україну. Після укладення Бахчисарайського договору 1681 був відкликаний до Стамбула та страчений.

Переяславські статті і Слободищенський трактат

Переяславські статті .1659р. Договір, укладений Юрієм Хмельницьким, на відміну від договору 1654 р., був нерівноправним.

- Московські воєводи одержували право прибути із залогами не тільки до Києва, а й до Переяслава, Ніжина, Чернігова, Брацлава та Умані.
- Гетьманському урядові заборонялося вести самостійну зовнішню політику, а саме: укладати міжнародні договори, приймати іноземних послів тощо.
- Заборонялося без царського дозволу переобирати гетьмана, а також оголошувати війну або посилати полки на допомогу сусіднім державам.
- Гетьман втрачав право призначати і звільняти генеральну старшину та полковників.

Слободищенський трактат 1660 р. підписаний Хмельницьким в Переяславі, з О. Трубецьким .

- обмежувалося право закордонних зносин гетьмана;
- він мусив посилати військо на перший виклик царя і, навпаки, без його дозволу не розпочинати жодних військових дій;
- - московські воєводи мали бути введені, окрім Києва, Переяслава, Ніжина, Чернігова, Брацлава та Умані;
- - без згоди Москви гетьман не міг призначати й усувати полковників, а військо не могло переобрати гетьмана;
- Новий Переяславський договір, ухвалений 27 жовтня 1659 р., фактично перетворював Україну на автономну частину Росії.

Розкол Української держави на Правобережжя і Лівобережжя

Переяславські статті, укладені під тиском Москви і промосковської лівобережної старшини, викликали розчарування козацтва.

Восени 1660 р. після невдалих військових операцій проти Польщі Ю.Хмельницький пішов на укладення угоди з польським урядом. У жовтні 1660р. сторони підписали Слободищенський трактат, за яким Україна поверталася під владу Речі Посполитої на автономних засадах. Більшість козацтва і старшини Лівобережної України, де переважали проросійські орієнтації, виступили проти угоди і відмовилися визнавати владу Ю.Хмельницького. Спроби гетьмана поширити свій вплив на Лівобережжя виявилися невдалими.

Усвідомлюючи свою політичну неспроможність, Ю.Хмельницький склав булаву.

Правобережне козацтво обрало гетьманом Павла Тетерю (1663-1665 рр.), який дотримувався пропольської орієнтації, на Лівобережжі перемогу отримав кошовий отаман Запорізької Січі Іван Брюховецький (1663-1668 рр.), який зробив ставку на російський уряд.

Таким чином, Українська держава розкололася на два державних утворення з протилежною орієнтацією на зарубіжні держави,

Цей період також називають Руїною:

Гетьманування Павла “Тетері” Мошковського на лівобережжі 1663-1665

після зречення Ю. Хмельницького, гетьманом на Правобережжі став Павло Тетеря (1663-1665 рр.).

Продовжуючи політичну лінію І. Виговського, спираючись на Запоріжжя й підтримку Речі Посполитої, Павло Тетеря намагався об'єднати під своєю владою Правобережну та Лівобережну Україну. Прагнучи розвивати союзницькі відносини з Польщею на засадах Гадяцького договору, правобережний гетьман вимагав від польського уряду:

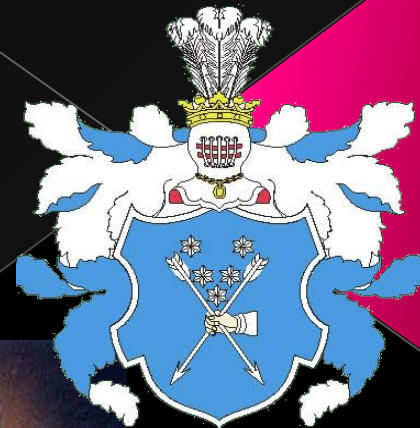
- підтвердити привілеї козацької старшини;
- розв'язати церковне питання (скасувати залежність православної ієрархії від римо-католицької та повернути православним церкви, захоплені уніатами);
- дозволити самостійні дипломатичні відносини з Молдовою й Волощиною;
- розпочати мирні переговори з Московською державою тощо.

Правління Івана Брюховецького 1663-1668

1663 року був обраний гетьманом на Чорній раді. Встановив гетьманську резиденцію в Гадячі. Провів реформи, щоб посилення гетьманської влади. У 1664–1665 роках безуспішно намагався підкорити правобережні козацькі полки під проводом Тетері і Дорошенка. Для стримування внутрішньої опозиції активно використовував царський уряд. 1665 року першим з гетьманів відвідав Москву, де підписав Московські статті, що сильно обмежували самоврядування Гетьманщини. Негативно оцінив підписаний між Річчю Посполитою і Московією Андрусівський договір, який розділив козацьку державу по Дніпру. В січні 1668 року відкрито порвав із Московським царством, закликав до об'єднання із Правобережжям і вислав до Османської імперії посольство, з проханням прийняти козаків під протекцію султана. Тоді ж уклав союз із Кримським . 7 (17) червня 1668 року зустрівся з правобережним гетьманом Петром Дорошенком біля Диканьки для проведення спільної військової ради. Напередодні наради вбитий лівобережними козаками за зраду Москви :

Андрусівський договір .1667

Остаточний розділ України

Андрусівське перемир'я 1667 (Андрусівський договір, Андрусівський мир) -- угода між Росією і Польщею підписана 30 січня 1667 року в селі Андрусове під Смоленськом терміном на 13,5 років. Угода стала завершенням російсько-польської війни 1654--1667 років. За цим миром Україна вперше була поділена по Дніпру. Договір став перемир'ям Москви і Польщі у с. Андрусове 30 січня 1667 року.

Укладався договір таємно і з українською стороною не узгоджувався, що викликало сильне обурення і повстання.

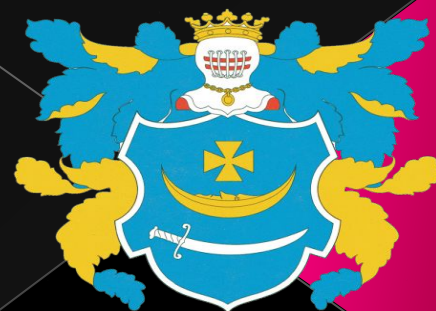
За умовами, під владою Москви – Лівобережжя, Польщі – Правобережжя. Москві на 2 роки повертався Київ, Запорізька Січ – під спільним контролем. У наступному році Брюховецький підняв повстання проти Москви за недотримання Московських статей і поділ України. У 1686 р. між Росією і Польщею був укладений «Вічний мир», що підтвердив умови Андрусівського перемир'я.

Водночас Андрусівський сепаратний мир започаткував процес поступової втрати Українською козацькою державою статусу суб'єкта міжнародно-правових відносин. Проте договір 1667 не означав зникнення з карти Європи Української козацької держави

Правління Петра Дорошенка 1665-1676

Петро Дорошенко обраний гетьманом 1665 р

Його діяльність розпочиналася в дуже несприятливій внутрішній і зовнішній ситуації. Українські землі були надзвичайно спустошеними. За приблизними підрахунками вчених, на середину 60-х років Правобережна Україна втратила щонайменше 65–70% всього населення.

Намагаючись зміцнити внутрішні позиції П. Дорошенко здійснив кілька реформаторських кроків:

- розпочинає систематичне скликання військових рад;
- створює постійне наймане військо, щоб забезпечити незалежність від козацької старшини;
- проводить на кордоні нову митну лінію, розпочинає випуск власної монети;
- активно заселяє спустошені землі Правобережжя.

У січні 1667 р. в селі Андрусові перемир'я, яке ставило під загрозу стратегічні об'єднавчі плани гетьмана. Адже відповідно до його умов територія України поділилася на три частини: Лівобережжя закріплювалося за Росією, Правобережжя – за Польщею, а Запоріжжя мало бути під їх спільним управлінням.

Непоступливість Росії і збройне протистояння з Польщею штовхали Дорошенка на союз з Оттоманською імперією.

Правління Дем'яна Многогрішного

1669-1672

У 1669 році Петро Дорошенко призначив Многогрішного наказним гетьманом лівобережжя, оскільки сам був змушений повернутися на правобережжя. Наступ московських військ під командуванням князя Ромоданівського (на Сіверщину), відсутність військової допомоги від Петра Дорошенка, сильні московські залоги в містах, тиск промосковськи налаштованої частини старшини і православного духовенства примусили Дем'яна Многогрішного піти на переговори з царським урядом.

7 грудня 1669 року було зібрано раду де його проголосили гетьманом .

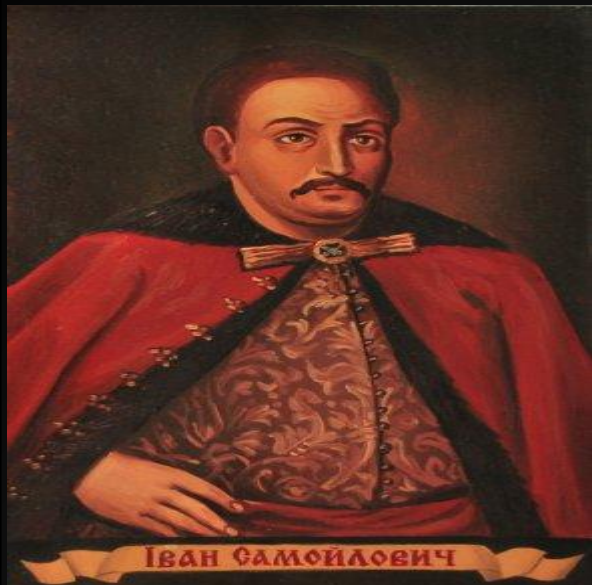
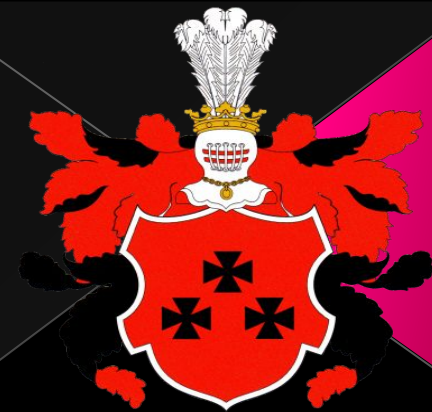
Бувши гетьманом Лівобережної України-Гетьманщини, як називали П. Многогрішний намагався встановити порядок і . Він приборкував повстання, головним чином, з допомогою «компанійців» — найманого війська, боровся зі старшинською олігархією. Він сам призначав та змінював полковників, сотників, , накладав податки на старшину, духовенство. В тих умовах тільки твердою владою можна було повернути лад. Завдяки йому «Гетьманщина скінчила часи Руїни і ввійшла в новий період миру й добробуту», — характеризує правління Многогрішного І. Холмський Самовладність, різкість Многогрішного, його абсолютизм викликали незадоволення старшини. Можливо, обурювало також старшину бажання гетьмана закріпити владу за своїм родом: так, у 1671 році він призначив наказним гетьманом свого брата, Василя. Проти Многогрішного почали снувати змову, писали доноси. 1672 року гетьмана з усією родиною ув'язнено і після тортур заслано на Сибір, де в страшних злиднях довгі роки прожив цей перший політичний засланець з України.

Глухівські статті

Глухівські статті 1669 - договір, підписаний 16.березня.1669 у м. Глухові між гетьманом Лівобережної України Д.Многогрішним і московським урядом. Наростання національно-визвольної боротьби в Україні, політика гетьмана Правобережної України П.Дорошенка і позиція Д. Многогрішного примусили московський уряд скасувати умови Московських статей 1665 і піти на поступки при укладанні "Глухівських статей.". Склалися з 27 пунктів. Договір декларував права України на основі Березневих статей 1654. - За "Глухівськими статтями."

- московські воєводи залишились лише в п'ятих містах - Києві, Переяславі, Чернігові, Ніжині і Острі, де вони не мали права втручатись у справи місцевої адміністрації.
- Козацький реєстр встановлювався в розмірі 30 тис. чоловік.
- Гетьман мав право утримувати 1 тис. чол. найманого війська.
- Податки збирались виключно козацькою старшиною.
- Одночасно гетьману заборонялось вступати в зносини з іноземними державами.
- Значно обмежувався перехід селян у козацтво.
- Вцілому були спрямовані на обмеження державних прав України московським урядом.

Правління Івана Самойловича 1672- 1687

На старшинській раді в Козачій Діброві 17 червня 1672 р. обраний гетьманом У внутрішній політиці Іван Самойлович започаткував виділення з козацької старшини т. зв. значкового військового товариства, яке стало прообразом українського («малоросійського») дворянства. Намагався об'єднати Правобережжя та Лівобережжя.

У 1674 р., коли війська гетьмана Самойловича перейшли Дніпро і більшість правобережних полків перейшли на бік лівобережного гетьмана правобережний гетьман Михайло Ханенко склав гетьманську булаву, Петра Дорошенка формально було усунуто від влади, а гетьманом усієї України («обох сторін Дніпра») було проголошено Івана Самойловича. Проявив себе здібним воєначальником у війні об'єднаних сил козацької України та Московії з Османською імперією. Заохочував переселення українського населення з Правобережжя на Лівобережжя. Претендував на поширення гетьманської влади і на Волинь та Західну Україну. Висловлював незадоволення укладення Бахчисарайського миру 1681 року, неодноразово виступав проти укладення польсько-російського Вічного миру 1686 року, який узаконював розділ України на дві частини.

Конотопські статті

Конотопські статті 1672 - українсько-московський договір, підписаний 17.6.1672 у Козачій Діброві поблизу Конотопа (тепер Сумська обл.). Після обрання на загальній козацькій раді гетьманом Лівобережної України І. Самойловича між гетьманським урядом і царською адміністрацією було укладено К.с., які проголошували основні принципи міждержавних відносин між Гетьманщиною та Московським царством.

- Новообраному гетьману заборонялось без царського указу й старшинської ради висилати посольства до іноземних держав і, особливо, підтримувати відносини з гетьманом П. Дорошенком.
- Козацькі послы не мали права брати участь у переговорах з представниками польського уряду у Москві в справах, які стосувалися Війська Запорізького.
- Лівобережним полкам заборонялося надавати військову допомогу П. Дорошенку в його боротьбі проти Польщі.
- За даними статтями, значно обмежувалась гетьманська влада на користь старшини.
- Гетьман не мав права позбавити старшину урядів або покарати без згоди старшинської ради чи вироку військового суду

Скасувавши компанійські полки як реальну військову силу, на яку міг опертися гетьман, К.с. створили передумови для посилення колоніальних впливів московського уряду в Гетьманщині.

Союз гетьмана Дорошенка з Османами .Турецький протекторат

Дорошенку вдалося порозумітися з Кримом, звідки надійшла допомога У травня 1668 р гетьман переправився через Дніпро й став табором під Говтвою Згодом сюди ж підійшов лівобережний гетьман, котрий став обозом поблизу Зінькова. Оволодівши більшою частиною Лівобережжя Дорошенко 8 червня 1668 р. скликає загальноукраїнську старшинську раду для вибору гетьмана "обох сторін Дніпра" . Її хід та результати переконливо свідчили про бажання правобережних і лівобережних козаків жити в єдиній Українській державі. І. Брюховецького було скинуто з лівобережного регіментарства, а П. Дорошенка обрано гетьманом "всього Війська Запорозького" У червні 1668 р. коронна армія розпочала наступ на Брацлавщину і Київщину. Це спричинило до відтягнення основних сил Дорошенка з Лівобережжя - в липня він уже був у Чигирині. Оборону північного кордону П. Дорошенко доручив чернігівському полковнику Многогрішному Зміст Андрусівського договору переконав Дорошенка в доцільності зближення Портою. Перші спроби . Дорошенка встановити відносини з Портою, про які , припадають на 1666 р. після ради Війська Запорозького, яка відбулася 20 лютого 1666 р. поблизу міста Лисянка, гетьман дав знати в Константинополь, що він готовий слухатися волі султана .

Польсько – турецька війна . Бучацький мир.

Польсько-турецька війна 1672-1676, війна між Річчю Посполитою та Османською імперією за володіння Правобережною Україною.

Невдачі гетьмана Петра Дорошенка в ході польсько-козацько-татарської війни 1666-1671 послужили приводом для нової війни Османської імперії проти Речі Посполитої, оскільки гетьман Дорошенко визнав над собою владу султана. Османська імперія за три роки до того успішно закінчила війну з Венецією та завоювала острів Крит, і великий візир Фазіл Ахмед Кепрюлю вирішив направити зусилля проти ослабленої довгими війнами Речі Посполитої.

Польсько-турецька війна, дії 1672 та 1673 років

1672 року Османська імперія, прагнучи оволодіти Україною, почала проти Речі Посполитої нову війну. У серпні 1672, взявши після облоги Кам'янець, османсько-татарські війська продовжили наступ на Бучач та Львів. Незважаючи на успішний похід Собеського проти татарських чамбулів, Річ Посполита була змушена укласти з Османською імперією Бучацький мир 1672.

Бучацький мир 1672.

У вересні почалася облога Львова османсько-татарсько-українськими військами. За цих умов уряд Речі Посполитої був змушений укласти Бучацький мирний договір. Делегатами короля Міхала Вишневецького були: волинський Ян Любовецький, чернігівський каштелян Сільницький Ян Шумовський. Перемовини комісарів розпочалися під Львовом в вересні. 10 жовтня під Березанами Г. Сільницький приєднався до інших королівських представників. Перемовини з османами під Бучачем розпочалися 13 жовтня.¹

- За умовами укладеного договору Поділля відходило до Османської імперії; (від Бучача — до Брацлава)
- визнавалася влада Петра Дорошенка на Брацлавщині і Південній Київщині; з цих земель виводилися всі залоги Речі Посполитої
- Річ Посполита зобов'язувалася сплатити Османській імперії контрибуцію за зняття облоги Львова і щорічно платити 22 тисячі золотих (дукатів) данини.

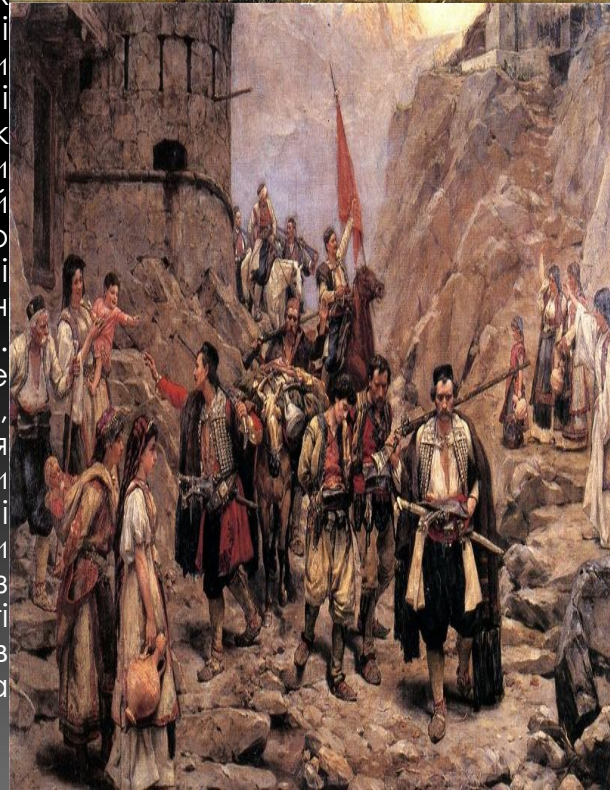
У квітні 1673 року сейм Речі Посполитої відмовився затвердити Бучацький мирний договір, і польсько-турецька війна тривала до укладення Журавненського договору 1676 року.

Чигириинські походи 1674 - 1676

Чигириинські походи 1674-1678 років - походи руського війська і запорізьких козаків у період російсько-турецької війни 1672-1681 до міста Чигирин. Невдачі під Чигирином зірвали турецькі плани захоплення українських земель і призвели до Бахчисарайському мирному договору. Війська князя Г.Г.Ромодановського і гетьмана лівобережної України І. Самойловича перейшли на правий бік Дніпра. Після ряду успіхів вони обложили Чигирин, але взяти його не змогли. Після підкорення Задніпров'я, гетьманом на обох сторонах Дніпра визнаний був проросійський Іван Самойлович; але так як протурецьку Петро Дорошенко, колишній гетьман Правобережжя, не хотів скласти з себе звання і здати Чигирин, то між ними почалася боротьба. У березні 1676 Самойлович вирушив з 7 полками проти укріпленого Чигирин, де перебував Дорошенко. Однак до зіткнення не дійшло: по указу царя, Самойлович відступив і лише переговорами намагався схилити противника до покірності. Тим часом, внаслідок чуток про рух турків на допомогу Дорошенко, для підкріплення князя Ромодановського (у Путивлі) і Самойловича (у Східній Україні) направлені були війська князя Василя Голіцина. Турки не з'явилися, а тому Ромодановський і Самойлович перейшли в наступ на Чигирин, виславши уперед двадцяти тисячне військо Касогова і Полуботка, які підійшовши до Чигирин, зустрілися з військами Дорошенко. Не маючи про турків звісток і не бачачи можливості успішно чинити опір, Дорошенко 19 вересня склав з себе гетьманство і здав Чигирин російським військам. Ромодановський і Самойлович пішли на зиму за Дніпро.

Чигириинські походи 1677 – 1678р.р

У 1677 році Порта мала на меті опанувати стратегічно важливе місто Чигирин на Правобережжі й поставити там Юрія Хмельницького вассалом Порти з титулом гетьмана Війська Запорізького й князя Сарматії (України).

Перший наступ почався влітку 1677 року, коли потужне османське військо (близько 100 — 120 тисяч вояків під проводом Ібрагіма Паші) взяло в облогу Чигирин, що його боронили гетьман Іван Самойлович з 20 — 25 тисяч козаків і московський воєвода Григорій Ромодановський з 32 тисячами московського війська.

Завдяки обороні московитів і козаків та сильним укріпленням міста османи змушені були відступити. Улітку 1678 року османи ще раз намагалися захопити Чигирин. Цього разу вони наступали з військом близько 200 тисяч вояків під проводом великого візира Кара-Мустафи. Московсько-козацьке налічувало близько 12 тисяч осіб. Після місяця боротьби османи захопили Чигирин, з якого залишилися самі руїни, але виснажені боротьбою і частими наскоками запорожців вони залишили зруйнований Чигирин, уклавши з Московією Бахчисарайський мир

Бахчисарайський мир

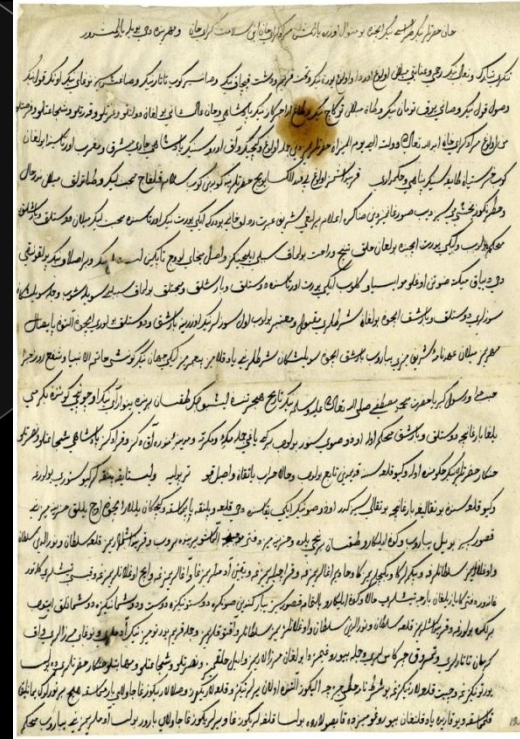
Бахчисарайський мирний договір 1681 — угода про перемир'я 13 (23 січня) 1681 року у Бахчисараї між Османською імперією, Кримським ханством та Московською державою,

Договір був укладений терміном на 20 років і завершив війни 70-х років 17 століття між цими державами за володіння землями Правобережної України.

За цим договором:

- кордон між Османською імперією і Московською державою встановлювався по Дніпру, султан і хан зобов'язались не допомагати ворогам Московії;
- Османська імперія приєднувала південну Київщину, Брацлавщину і Поділля, а Московська держава — Лівобережну Україну, Київ з містечками Васильків, Стайки, Трипілля, Радомишль, Дідівщина. Запоріжжя формально ставало незалежним. Московське царство погодилось на щорічне надання ханові «казни»;
- упродовж 20-ти років територія між Дністром і Бугом обумовлювалася відсутністю будівництва нових фортець і укріплень;
- козаки отримали право на рибу ловлю, добування солі та вільного плавання Дніпром та його притоками до Чорного моря;
- татари отримали право на кочування і полювання в степу обабіч Дніпра.

Бахчисарайський мирний договір в черговий раз перерозподілив українські землі між сусідніми державами і значно посилив позиції московського уряду в Гетьманщині, Також договір мав велике міжнародне значення і зумовив підписання «Вічного миру» в 1686 році між Московським царством і Річчю Посполитою.

“Вічний” мир 1686 року

Вічний мир (в польській історіографії відомий як Світ Жімултовського, польск. Pokój Grzymski) - мирний договір, укладений між Росією і Польщею в 1686 році. Договір поділяв територію Гетьманщини між Росією і Польщею. Текст договору складався з преамбули і 133 статей.

Перемир'я завершило російсько-польську війну, що тривала з 1654 року за території сучасної України і Білорусії.

- Договір підтверджував постанови Андрусівського перемир'я 1667 року, крім наступного: Київ уже назавжди віддавався належить Росії (з виплатою Польщі 146 тисяч рублів компенсації), і Річ Посполита відмовлялася від спільного протекторату над Запорозькою Січчю.
- З польської сторони договір підписав воєвода Познанський, дипломат Кшиштоф Гжимултовській, з російської - канцлер і начальник Посольського наказу князь Василь Голіцин. Підписання договору відбулося у львівській резиденції короля Яна Собеського.
- Річ Посполита визнавала за Російським царством Лівобережну Україну, Київ, Запоріжжя, Чернігово-Сіверську землю з Черніговом і Стародубом та Смоленськ.
- Московське царство анулювало попередні договори з Туреччиною і Кримським ханством і вступило в антитурецьку Священну лігу, а також зобов'язувалося організувати військовий похід проти Кримського ханства (Кримські походи 1687 і 1689).

Хоча умови Вічного миру вступили в силу відразу після підписання договору, польський сейм ратифікував його тільки в 1710 році.

наслідки

Договір закріпив за Росією Смоленськ з околицями, Лівобережну Україну з Києвом, Запоріжжя і Сіверську землю з Черніговом і Стародубом.

Адміністративно-політичний устрій Слобожанщини

Сформувалося п'ять козацьких полків – Острогозький, Харківський, Сумський, Охтирський та Ізюмський. Ці полки, як і в Гетьманщині, були не тільки військовими, а й адміністративно-територіальними одиницями. Тобто, устрій був полково-сотенний. Полки поділялися на сотні. Полком керував полковник із полковою старшиною. Посада полковника була виборною. Він очолював адміністрацію полку, стверджував судові постанови, роздавав поселенцям вільні землі, а також командував полком під час походів. Полковників обирали довічно. Крім того, на Слобідській Україні нерідко траплялося успадкування посади полковника. Це зумовлювалося особливостями заселення нових земель: полковники звичайно були ватажками переселенських груп. Вони мали надзвичайний авторитет, бо фактично були засновниками полків, на відміну від Гетьманщини. У Слобідській Україні посади гетьмана не існувало, не було й генеральної старшини. У цьому полягала ще одна особливість адміністративно-політичного устрою Слобожанщини, накинута царатом. Слобідські полковники підпорядковувалися безпосередньо белгородському воєводі. Полковий устрій і уряди (полкові й сотенні) були подібні до тих, що існували на Гетьманщині. У другій половині 17 ст. старшину обирали на козацьких радах, і затверджувала їх московська влада.

Література.

- Власов В.С. Історія України : комплексне видання для підготовки до ЗНО — К., 2014. — 336 с.
- Харківська Н. І. Історія України. 10-11 класи. Схеми. Таблиці. Словник-довідник. / Н. І. Харківська. Н. М. Морозова, А. В. Басова, О. О. Івакін; за заг. ред. Н. І. Харківської. — Х. :, 2009. — 110, [2] с. — (Серія «Експрес-підготовка»).
- Панчук І. Історія України : комплексна підготовка до зовнішнього незалежного оцінювання / І. Панчук. — Тернопіль, 2014. — 464 с.
- Історія України. Пам'ятки архітектури та образотворчого мистецтва: Додаток до програми ЗНО: навчальний посібник/ Уклад. О.А. Ільїна. — К.: Український центр підготовки абітурієнтів, 2013. — 96 с.
- Історія України: комплексний довідник/ Воропаєва В.В., Губіна С.Л., Земерова Т.Ю., Коніщева С.Є. – Харків:, 2013. – 488 с.